

**КОМУНІКАТИВНА ТЕХНОЛОГІЯ ННС МАРШАЛЛА РОЗЕНБЕРГА ЯК
АЛЬТЕРНАТИВНИЙ МЕТОД РОЗВ'ЯЗАННЯ КОНФЛІКТІВ СЕРЕД
МОЛОДШИХ ПІДЛІТКІВ**

На початку 2023 року Соціологічною групою "Рейтинг" серед українських матерів дітей віком від 3 до 17 років було проведено опитування, згідно якого були визначені травматичні психологічні стани дітей, викликані наслідками повномасштабного російського військового вторгнення. Матері вказали на дратівливість, апатію, байдужість до навчання й минулих захоплень. Відносно поширеною проблемою були зазначені спалахи гніву та агресії [5]. Руйнівна війна, яка ще й досі триває, має важкі наслідки для ментального здоров'я дорослих та неповнолітніх українців.

Ярно Хабіхт, представник ВООЗ в Україні повідомив, що близько чверті населення нашої країни, а це майже 10 мільйонів, можуть страждати від психічних розладів через військову агресію росії [8]. Тому вже зараз слід дбати про науково-практичне підґрунтя, яке б допомогло нашим громадянам в найближчому майбутньому знайти інструменти для відновлення ментального здоров'я, зменшення стресу, а головне встановлення мирних відносин, розуміння та підтримку одне одного. Розв'язання та запобігання конфліктів – це завдання медіації та шлях до налагодження мирних відносин.

Мета статті – на основі аналізу психологічної літератури обґрунтувати комунікативну технологію ННС Маршалла Розенберга як альтернативний метод розв'язання конфліктів серед молодших підлітків.

Вагомий внесок у вивченні питання впровадження медіативних практик здійснили науковці: Маршалл Розенберг, Рут Чарльстон, Сура Гарт, Вікторія Киндл Годсон, Белінда Гопкінс, Барбара Лайтнер та інші. Інститут медіації був предметом дослідження таких вітчизняних науковців, як Р. Безпальчої, Є. Борисової, С. Васильчака, Н. Заверико, В. Землянської, Н. Білик, Т. Соболю та ін. Методичні матеріали для організації шкільної служби медіації запропонували Л. Адамчук, Л. Волченко, А. Горова, Р. Коваль, А. Нікітчук, та ін. Важливим є досвід відомих українських медіаторів та тренерів-практиків І. Терещенко, М. Борисова, П. Козельця, К. Ясько, К. Плестнера, О. Ганцяк та інших.

Закон України «Про медіацію» був прийнятий у 2021 році, однак сам процес вирішення конфліктів шляхом мирного діалогу через посередництво медіатора відомий у нашій країні вже майже 30 років. В Україні успішно діє понад 15 великих організацій [6], які об'єднують фахівців-медіаторів за різними напрямками діяльності: бізнес, вирішення сімейних конфліктів, досудова медіація, господарчі спори тощо. Окреме місце займає шкільна медіація.

Розглянемо, яке ж значення має термін «медіація». Відповідно до Кодексу етики медіатора, який був розроблений на основі Європейського Кодексу (European Code of Conduct

for Mediators) медіація – «це будь-який процес, де дві або більше сторін погоджуються на залучення третьої сторони - надалі «медіатора» - щоб допомогти сторонам вирішити спір за допомогою угоди без судового рішення» [7].

Українська науковиця Наталія Білик, яка досліджувала медіацію у шкільному середовищі, дає більш детальне розуміння терміну у цьому контексті: «медіація є спеціальним типом діяльнісної (чи прикладної) соціально-педагогічної технології, що використовується для вирішення конкретних ситуацій, які входять у коло професійних повноважень шкільного соціального педагога» [2]. Отож, медіація у закладі освіти розглядається, як соціальна технологія для вирішення конфліктних ситуацій у шкільному середовищі.

Медіація в українських школах відома ще з 1996 року. Цей спосіб налагодження мирних відносин дуже важливий не лише у вузькому розумінні для окремих людей, але й у широкому для всієї країни. «Це робота з тими віковими групами людей, коли найлегше сприймаються цінності, причому, тоді, коли неможливо обдурити, і тоді, коли люди ще формують базу своїх реакцій на складні ситуації», - характеризує шкільну медіацію Інна Терещенко, керівник Одеської обласної групи медіації (ООГМ) [3, с. 10]

Завданням школи є навчити людину у дитячому віці комунікувати, бути зрозумілим і соціалізованим, вміти уникати конфліктів та розв'язувати їх. Основна комунікація серед учасників навчального процесу відбувається під час уроків та в міжурочний час і найчастіше неусвідомлено, стереотипно, без акцентів, саме в процесі спілкування. Це може призводити до виникнення конфліктів. Медіація у школі може дати молодим людям важливі навички ведення діалогу та розуміння у ньому себе та інших.

Впровадження медіації у закладах освіти України може відбуватись у різний спосіб. Є чимало авторських методик, програм та підходів. У 2015 році ГО «Ла Страда – Україна» разом із Міністерством освіти і науки України розробили освітню програму «Базові навички медіатора в навчальному закладі та громаді» та підготували понад 200 педагогів-медіаторів для закладів загальної середньої освіти. На основі згаданої освітньої програми вийшли навчальні посібники та програми гурткових занять з вирішення конфліктів та медіації [1].

Альтернативним методом розв'язання конфліктів у школі може бути знайомство учасників освітнього процесу із ненасильницьким спілкуванням Маршалла Розенберга, американського психолога та медіатора, автора численних бестселерів та педагога. Він ще у дитинстві поставив собі таке запитання: «Де ми знаходимо силу, щоб утримувати зв'язок з нашою співчутливою природою навіть за найважчих обставин?» [4, с. 30]. Маршалл Розенберг описав у 1960-1970-х роках свою особливу методику спілкування, яку назвав «ненасильницьким спілкуванням» (англ. nonviolent communication (NVC)). ННС розвинулась із концепцій, що використовуються в особистісно орієнтованій терапії та описана автором у книзі «Ненасильницьке спілкування: мова життя».

ННС по-різному називають у психолого-педагогічній літературі: метод (method), методика, підхід (approach). Ми ж проаналізували дослідження вітчизняних науковців (І. Дичківська, А. Нісімчук, В. Чайка, Н. Заверико, Н. Білик), підсумували, що коли ми говоримо про ненасильницьке спілкування Маршалла Розенберга, найдоцільніше вживати термін «соціальна комунікативна технологія», або ж просто «комунікативна технологія ННС».

Автор ННС справді описав чотири складових згаданої комунікативної технології, які назвав «кроками»: 1) спостереження; 2) почуття; 3) потреби; 4) прохання. Ці чотири етапи легко запам'ятати та просто тримати у центрі своєї уваги під час комунікації. На кожному етапі ННС учасники комунікації повинні з'єднатися із своїми почуттями та потребами, а також залучити внутрішню емпатію та відчутти почуття та потреби співрозмовника чи співрозмовників, а також сформулювати правильно прохання. Результатом спілкування відповідно до ННС – повинен бути зв'язок.

Маршалл Розенберг успішно використовував свій метод спілкування у вирішенні конфліктів. «Більшість спроб вирішити конфлікт спрямовані на пошук компромісу, а це означає, що кожен повинен чимось поступитися. ННС працює інакше. Наша мета – повною мірою задовільнити потреби кожного» [4, с. 191].

Покроковість та ясність комунікативної технології ННС дозволяє її впроваджувати у навчальний процес, якщо ми хочемо розпочати знайомство із процесом миробудування та медіації у шкільному колективі. Окрім того, ННС, яка базується на емпатії та розумінні емоцій та потреб, чудово розвиває емоційний інтелект людей, що його практикують. В той час, як освітні програми впровадження медіації у школі рекомендують залучати дітей до процесу розв'язання конфліктів з 11 років [1; 4; 9], ненасильницьке спілкування часто впроваджується, наприклад, у швейцарських та німецьких дитячих садочках. Ми ж розглянули і проаналізували у нашому дослідженні можливості та способи впровадження комунікативної технології ННС у колективі молодших підлітків, як способу попередження та розв'язання конфліктів у навчальному процесі.

Підлітковий вік займає важливе місце у процесі формування особистості. Це період життя між дитинством і дорослістю. Це унікальний етап розвитку людини та важливий період для закладення основ міцного здоров'я. Підлітки відчувають швидкий фізичний, когнітивний і психосоціальний розвиток. Це впливає на те, як вони почуваються, думають, приймають рішення та взаємодіють із навколишнім світом.

Як показує аналіз літератури та досвід, незалежно від зовнішніх чинників, фізіологічні процеси спричиняють у підлітковому віці виникнення таких поведінкових особливостей, як підвищена емоційність, зміна настрою, чутливість до стресу, вразливість, що може спричинити їхню особливу конфліктність за певних обставин. Тому цей вік потребує особливої уваги з боку дорослих.

Конфлікти в освітньому середовищі стали предметом дослідження численних зарубіжних та українських науковців. Якими б не були конфлікти в освітньому середовищі, слід зосереджуватись на їх попередженні та трансформації у конструктивне русло. Тому важливо обрати правильний підхід до знайомства із основами менеджменту конфліктних ситуацій та медіації.

У нашому дослідженні ми підсумували, що загалом існує три підходи впровадження служби медіації у школі: при наявності у школі дорослого медіатора, до якого скеровують учасників конфлікту. Медіатор також проводить Кола, зустрічі примирення, шкільні конференції; підхід передбачає створення шкільної служби порозуміння (ШСП), тобто наявність мінімум одного дорослого медіатора та залучення до врегулювання конфліктів медіаторів-ровесників - учнів, які пройшли спеціальне навчання медіації; суцільний підхід до шкільної медіації. При такому підході усі учасники навчального процесу дотримуються визначених правил спілкування та реакцій на конфлікти. Лише коли всі учасники освітнього процесу – вчителі, діти, батьки – свідомо оберуть шлях миробудування, шкільна служба медіації матиме зміст, а всі її учасники отримають компетенції, які будуть реалізовувати у повсякденному житті.

Саме у суцільному підході чи не найефективніше може бути впроваджена модель ННС Маршалла Розенберга. Якщо педагоги, дійсно, бажають зменшити кількість конфліктів та емоційного стресу, які негативно впливають на якість та особливості навчання в класах, то вони та учні повинні набути навичок, які необхідні для створення безпечного навчального середовища, яке базується на співпраці.

Висновки. Ми з'ясували, що ненасильницьке спілкування Маршалла Розенберга в психолого-педагогічній літературі варто означати, як соціально - комунікативна технологія. Вона може бути інтегрована у програму шкільної служби медіації, особливо при залученні усіх учасників освітнього процесу. ННС є досить зрозумілою та нескладною комунікативною технологією, яка може бути використана не лише у шкільній медіації, але й у повсякденному житті, адже робить акцент на роботі з м'якими навичками (Soft Skills) та розвиває емоційний інтелект учнів. Особлива увага психолога (медіатора) у роботі над конфліктами повинна зосереджуватись у колективах молодших підлітків. В цей період життя діти є особливо чутливі до емоційних сплесків, агресії, збільшення конфліктності та різного роду непорозумінь, що зумовлено зовнішніми та внутрішніми (фізіологічними) чинниками. Знайомство з основами медіації в закладах освіти та впровадження шкільної служби порозуміння є важливою та актуальною формою роботи, що спрямована на зменшення конфліктних ситуацій у закладах освіти, що може дати усім учасникам освітнього процесу важливі інструменти для врегулювання міжособистісних стосунків та миробудування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрєєнкова В. Л., Левченко К. Б., Матвійчук М.М. Освітня програма факультативу «Вирішення конфліктів мирним шляхом. Базові навички медіації»: навч. посіб. Київ: Громадська організація «Ла Страда-Україна». 2018. 144 с.
2. Білик Н.М. Теоретико-методичні засади медіації як соціально-педагогічної технології врегулювання Шкільних конфліктів. Науковий вісник ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». 2016. Випуск 1 (38). С. 41-44.
3. Гусєв А., Гусєва К., Похмелкіна Г. 5 років діалогу і 25 років медіації в Україні: від протистояння до порозуміння. Київ. 2019. 340 с.
4. Маршалл Розенберг. Ненасильницьке спілкування: мова життя. Харків, 2020. 256 с.
5. Проблеми українських дітей під час війни (27 січня – 1 лютого 2023) URL: <http://surl.li/mtdge> (дата звернення 01.04.2023).
6. <https://www.mediation-help.com/about-mediation/ukraine> (дата звернення 05.07.2023).
7. <https://ukrmediation.com.ua/ua/pro-tsentr/kodeks-etyky-mediatora/2-kodeks-etyky-mediatora> (дата звернення 09.10.2023).
8. About a quarter of Ukraine's population – some 10 million people – may suffer from a mental health disorder in relation to the conflict, the World Health Organization's representative in the country, Jarno Habicht, has said. URL: <http://surl.li/kjwxd> (дата звернення 10.05.2023).
9. Barbara Leitner. Gewaltfreie Kommunikation in der KiTa Wertschätzende Beziehungen gestalten – zu Eltern, Kindern, im Team und zu sich selbst. Junfermann Verlag. Padeborn, 2020. 196 p.

Хориняк Валерія

Науковий керівник – доц. Гончаровська Галина

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОКОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Проблема розробки та організації роботи шкільного психолога з дітьми молодшого шкільного віку з психофізичними обмеженнями на сьогоднішній день є досить актуальною. Це спричинено, широким спектром порушень, які обумовлюють специфіку психофізичного розвитку дитини, а також, специфікою роботи психолога, що висуває низку вимог до нього, тим самим звужує коло спеціалістів та накопичення практичного досвіду в цілому.

Питанням психолого-педагогічної корекції дітей молодшого шкільного віку з порушеннями в розвитку займаються такі провідні вчені, такі як Є. А. Клопота, В. О. Липа, М. П. Матвєєва, В. М. Синьов, Є. П. Синьова, О. П. Хохліна, А. Г. Шевцов та багато інших.

Як зазначає Є. П. Синьова: «Корекція є специфічним і дуже важливим завданням спеціальних навчальних закладів, оскільки від якості корекційно-виховної роботи залежить успішність розвитку компенсаторних процесів. Корекційна робота пов'язана з навчанням і вихованням дітей і пронизує всю систему діяльності спеціальних закладів. Корекційна робота найефективніша, якщо вона побудована на зрозумілому, доступному (але не надто полегшеному) змістовному матеріалі, коли діти усвідомлюють важливість його засвоєння. Найважливішим у корекційній роботі є забезпечення усвідомленого, активного, зацікавленого та самостійного (що не виключає, звичайно, необхідної психолого-педагогічної допомоги) виконання дітьми різноманітних ігрових, навчальних та трудових завдань в умовах спеціальної організації їх предметно-практичної, мисленнєвої та мовленнєвої діяльності з урахуванням